

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA PROVOZNĚ EKONOMICKÁ

Název práce:

**Postavení soukromě hospodařících rolníků v agrárním
sektoru**

(Teze k diplomové práci)

Vedoucí diplomové práce: Doc. Ing. Ivana Boháčková, Csc.

Diplomovou práci vypracovala: Ivana Svíčková

Praha, 2003

Soukromí zemědělci jsou jednou z nejvíce diskutovaných skupin mezi zemědělskými prvovýrobcí. Mnozí v nich vidí spásu našeho zemědělství, kterou je třeba podporovat a jiní jim nedávají, v našich podmínkách, kde řadu let vládla pouze zemědělská velkovýroba, naději na přežití. Soukromí zemědělci se proto stávají předmětem mnoha diskusí a šetření. O výsledcích těchto šetření vychází značné množství publikovaných informací, které často obsahují nepřesnosti, a to z toho důvodu, že jde o posouzení pouze z jednoho pohledu, např. z pohledu Ministerstva zemědělství. Jak je tomu ve skutečnosti a jak situaci současného stavu zemědělství pocítují hospodáři, často zveřejněno nebývá.

Smyslem diplomové práce na téma: "Postavení soukromě hospodařících rolníků v agrárním sektoru" je proto nejen podat kompletní a ucelený přehled o vývoji a současném postavení soukromě hospodařících rolníků v agrárním sektoru České republiky, ale i posouzení současného stavu z více stran, především ze strany těchto drobných hospodářů. Jedná se o zhodnocení jejich skutečné situace, skutečných příležitostí a rizik, a také skutečný pohled na minulost i budoucnost těchto českých hospodářů.

Soukromě hospodařící rolník je fyzická osoba, která provozuje zemědělskou výrobu a je registrována podle zvláštního předpisu pro samostatně hospodařící rolníky (zákon č. 219/1991 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 105/1990 Sb. o soukromém podnikání občanů). K charakteristickým znakům rolníka patří vlastní práce na půdě.

V našich podmínkách byli rolníci tradičně již názvem odlišováni podle velikosti a typu statku. Dnes se u nás obnovují převážně rodinná hospodářství, navazující na skupinu bývalých sedláků.

V předkolektivizačním období byla sociálně ekonomická struktura zemědělství velmi pestrá. Existovala celá řada nejrůznějších podniků, které se od sebe lišily velikostí, rozsahem využívání námezdní práce, intenzitou výroby, výrobním zařízením atd.

Po stanovení sociálně ekonomického typu zemědělského podniku je patrné, že nelze všechny podnikatelé, zabývající se zemědělskou výrobou, označovat za soukromě hospodařící rolníky. Mezi tímto typem hospodaření a ostatními typy existuje jakási hranice, která je určena především podílem vlastní a cizí práce na zemědělské výrobě. Pro rolnická hospodářství je charakteristická především vlastní fyzická práce v hospodářství. Tento charakteristický rys je typický pro hospodářství drobného a středního rolníka a dále se tento rys vyskytuje i v selských typech hospodaření, i když v poněkud menší míře než u dvou

předcházejících. U ostatních typů hospodaření (statkáři, velkostatkáři, nájemci) je využívána především práce námezdní.

Po roce 1948 se začal uplatňovat násilný proces kolektivizace a postátnění. Úvěrová, hospodářská a zpracovatelská družstva byla zestátněna. Rolnická hospodářství byla zkolektivizována do jednotných zemědělských družstev nebo převedena do státních statků. Proces kolektivizace byl ukončen v roce 1960, kdy prakticky v každé vesnici existovalo jednotné zemědělské družstvo.

Pro toto období byl charakteristický především vyšší počet družstevního a státního sektoru. Počet soukromě hospodařících rolníků se stále více snižoval, ke konci roku 1988 byli evidováni pouze čtyři. Tento velmi nízký podíl soukromého sektoru byl omezován určitým tlakem, který byl na tyto soukromé vlastníky vyvíjen ze strany státu, který požadoval pouze centrální způsob řízení. Právo vlastnické bylo do určité míry nahrazováno právem uživatelským.

Mezi základní cíle českého zemědělství po roce 1989 patřilo především "narovnání" a konkretizace vlastnických vztahů k půdě a ostatnímu zemědělskému majetku, který byl zkolektivizován při budování sociálně výrobních vztahů, vytvoření tržního prostředí, přechod k efektivně fungujícímu a konkurenceschopnému produkčnímu sektoru.

V důsledku toho byla v zemědělství obnovena vlastnická práva k půdě a zemědělskému majetku, byly zprivatizovány téměř všechny státní zemědělské podniky.

Restituce, transformace zemědělských družstev, privatizace státních statků a rozšíření působnosti tržního hospodářství na vytvářející se fyzické podnikatelské subjekty významně posunuly uspořádání vlastnických vztahů v zemědělství.

Zásadní změny ve struktuře podnikatelských forem nastaly především u podnikatelských subjektů fyzických osob. Došlo nejen k podstatnému zvýšení počtu těchto podniků a jejich podílu na výměře zemědělské půdy ČR, ale i ke zvětšení průměrné výměry těchto farem. Současně se snížila velikost podnikatelských subjektů vzniklých z transformace družstev a privatizace státních statků.

České zemědělství se v roce 1995 stabilizovalo a došlo k oživení zemědělské výroby. V tomto roce opět pokračovaly změny v podnikatelské struktuře zemědělství. Zvýšil se celkový počet zemědělských podniků. V rámci zemědělských podniků fyzických osob výrazně vzrostl počet registrovaných samostatně hospodařících rolníků, kdežto počet ostatních podniků fyzických osob (registrovaný převážně podle živnostenského zákona) se snížil. U podniků právnických osob pokračoval úbytek státních podniků a družstev a naopak

došlo k dalšímu růstu počtu obchodních společností (tento nárůst souvisel s přirozeným vývojem struktury transformovaných družstev).

Základní směr vývoje agrární struktury - od státních statků a družstev k podnikům fyzických osob a obchodním společnostem - se odrazil i ve změně podílu různých podnikatelských forem na výrobním potenciálu zemědělství.

Proces přípravy, která předchází vstupu České republiky do Evropské unie je mimořádně náročný. Předpokládá totiž nejen kompatibilitu v oblasti legislativní, ale i zvládnutí všech principů EU tvořících rámec, ve kterém se odehrává celý hospodářský a sociální integrační proces, a to v odlišné metodické a administrativní dimenzi, než na kterou jsme byli dosud zvyklí.

Po zvládnutí i necenových faktorů konkurenceschopnosti lze za výraznější příležitost pro české zemědělství po jeho vstupu do EU považovat výrobu obilovin, olejnin, některých tradičních vývozních komodit a po vyrovnání tržních podmínek možná i dalších výrobků.

Soukromé hospodaření má své kladné a záporné stránky. Největším kladem soukromých rolníků je nezávislost a samostatnost, dále pak jistota zaměstnání. Význam má i dobrý výdělek při úspěšném hospodaření. Nejčastějšími výhradami jsou malá podpora vlády, velká časová zátěž a vysoké daně.

Obavy farmářů jsou vyvolány i očekávaným vstupem České republiky do Evropské unie. Tento brzký vstup vyvolává u soukromě hospodařících rolníků pocit nejistoty v budoucnosti. Nemají totiž jasnou představu o tom, jak úspěšní dokážou být na evropském trhu, zda obstojí v konkurenci, bude-li se jejich ekonomická situace i nadále zhoršovat nebo jestli dojde k rapidnímu zlepšení. Většina rodinných farem se bojí o svou existenci. V jejich případě by totiž o zaměstnání nepřišel pouze hospodář, ale i všichni pomáhající členové rodiny.

Hlavní nevýhodu menších soukromých farem je jejich malá individuální ekonomická síla, která neumožňuje realizovat nákladnější investiční projekty, neumožňuje podstatně ovlivnit trh a při často velmi úzké výrobní specializaci činí soukromé farmy značně ekonomicky zranitelné. Velká část těchto farem je plně závislá na řadě poskytovaných služeb (sklizeň obilí, chemická ochrana porostů, výkup mléka, aj.). Z tohoto důvodu je nebezpečí bankrotu zvláště při výskytu nepředvídatelných okolností u soukromých farem značně zvýšené.